

Programmatische aansluiting vmbo-havo

seo economisch onderzoek

Amsterdam, juli 2019
In opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Programmatische aansluiting vmbo-havo

Djoerd de Graaf (SEO Economisch Onderzoek)
Henri Bussink (SEO Economisch Onderzoek)
Benjamin Bremer (Oberon)
Rianne Exalto (Oberon)
Angela de Jong (Oberon)
Ton Klein (Oberon)

seo economisch onderzoek

Oberon
onderzoek | advies

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winst-oogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2019-58

ISBN 978-90-6733-992-6

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2019 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl

Samenvatting

De overstap van het vmbo naar de havo is niet eenvoudig. Een inhoudelijke voorbereiding, bijvoorbeeld in de vorm van wiskunde bijlessen, helpt om de drempel te verlagen. Bovendien maakt het leerlingen bewust van wat van ze verwacht wordt in de havo. Ook na de overstap is aandacht voor deze leerlingen van belang vanwege hun afwijkende voortraject.

Niet elke leerling zit aan het begin van het voortgezet onderwijs op de juiste plaats. Daarom is het belangrijk dat opleidingen gestapeld kunnen worden of dat tussentijds doorstromen naar een hoger (of lager) opleidingsniveau mogelijk is. Eén van de stapelmogelijkheden is die van vmbo naar havo. De laatste jaren stroomt zo'n 15 procent van de gediplomeerden uit de gemengde en theoretische leerweg (gl/tl) van het vmbo door naar havo 4.

Overstap niet eenvoudig, maar haalbaar voor gemotiveerde leerlingen

De overstap van het vmbo naar de havo gaat niet van een leien dakje. Overstappers hebben naar eigen zeggen de meeste moeite met de snelheid waarmee de lesstof wordt doorgenomen, de meer abstracte/theoretische manier van toetsen, het hogere niveau van - met name - wiskunde op de havo en het maken van een haalbare planning. Slechts ongeveer 10 procent geeft aan (heel) weinig problemen te ervaren met elk van deze aspecten.

Volgens een aantal bezochte (havo-)scholen is motivatie van leerlingen de belangrijkste eigenschap voor het maken van een succesvolle overstap. Door de leerlingen een doorstroomprogramma aan te bieden, wat inspanning en tijd van hen vraagt, laat je als school niet alleen zien wat er op de havo verwacht gaat worden, maar wordt er ook al een beroep gedaan op hun motivatie. Het doel van de doorstroomprogramma's is daarmee tweeledig. Ten eerste worden de leerlingen op deze manier goed voorbereid op de lesstof in de havo en ten tweede worden ze zich bewust van de grotere hoeveelheid stof die ze in de havo kunnen verwachten.

Meest voorkomende doorstroomprogramma's: bijspijkeren vakinhoud en mentoring

Volgens zowel de scholen als de leerlingen komen extra lessen om de vakinhoud bij te spijkeren en coaching/mentoring het meest voor. Daarnaast geven relatief veel leerlingen aan (circa een derde), dat ze in een aparte klas mogen zitten met andere leerlingen die naar de havo willen. Het volgen van een extra examenvak gebeurt nog lang niet altijd. Een kwart van de leerlingen geeft aan, dat de school deze mogelijkheid aanbiedt. Overigens noemen meerdere bezochte scholen organisatorische knelpunten waardoor ze niet de activiteiten kunnen aanbieden die ze graag zouden willen.

Veel activiteiten vinden zowel op het vmbo als op de havo plaats. Zo kunnen leerlingen zowel in het vmbo als in de havo inhoudelijk bijgespijkerd worden. Ook kunnen leerlingen zowel in het vmbo als in de havo door de school worden begeleid. De gesproken leerlingen geven aan deze aandacht prettig te vinden. Het is handig als leraren in de havo weten wie er van het vmbo komen, zodat daar in ieder geval aan het begin rekening mee gehouden kan worden. Eén van de scholen heeft voor dit doel zelfs een speciale overstapbegeleider ingesteld.

Overstappers meest te spreken over extra examenvak, examentraining(en), wiskunde bijlessen en begeleiding door maatje/buddy

De beste voorbereiding op de overstap naar de havo is volgens de leerlingen het volgen van een extra examenvak, examentraining(en) en wiskunde bijlessen. Ruim 40 procent tot bijna de helft van de leerlingen geeft aan dat deze activiteiten (heel) veel hebben bijgedragen aan het goed verlopen van hun overstap. Leerlingen die wiskunde bijlessen hebben gevolgd, ervaren bovendien minder problemen met de snelheid van het doornemen van de lesstof en hebben een groter cognitief zelfvertrouwen. Leerlingen die examentraining(en) hebben gehad, hebben naar eigen zeggen minder problemen met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken en hun studievaardigheden en geven vaker aan dat hun overstap goed verloopt.

Op de havo draagt volgens de leerlingen de begeleiding door een maatje of buddy het meeste bij aan een goede overstap. Volgens bijna de helft van de leerlingen heeft deze activiteit (heel) veel bijgedragen aan het goed verlopen van hun overstap. Ook de coaching/mentoring en het volgen van extra lessen voor het bijspijkeren van de vakinhoud heeft voor een aanzienlijk deel van de leerlingen (ruim een derde) er (heel) veel voor gezorgd dat hun overstap goed verliep. Leerlingen die extra lessen volg(d)en voor het bijspijkeren van de vakinhoud ervaren gemiddeld genomen ook minder problemen met betrekking tot hun studievaardigheden.

Resultaten gebaseerd op meningen uit enquêtes en interviews

De informatie over de programmatische aansluiting is verzameld door middel van een enquête onder 242 havo 4 leerlingen die zijn overgestapt vanuit het vmbo, een enquête onder 97 scholen die doorstroomprogramma's aanbieden met behulp van de subsidieregeling Gelijke Kansen, en gesprekken met vijf havo-scholen om voor deze cases een compleet beeld te krijgen van de programmatische aansluiting vmbo-havo. De bevindingen zijn daarmee volledig gebaseerd op de percepties van betrokkenen.

Inhoud

Samenvatting.....	i
1 Inleiding.....	1
1.1 Aanleiding.....	1
1.2 Onderzoeksaanpak.....	3
1.3 Opbouw van het rapport	5
2 Drempels programmatische aansluiting	7
2.1 Hoogste drempels	7
2.2 Manier van toetsen.....	8
2.3 Moeilijkheidsgraad vakken.....	9
2.4 Studievaardigheden	11
2.5 Conclusie & discussie	11
3 Inhoud doorstroomprogramma's	13
3.1 Aangeboden doorstroomprogramma's.....	13
3.2 Gevolgde doorstroomprogramma's.....	17
3.3 Conclusie & discussie	19
4 Invloed doorstroomprogramma's	21
4.1 Doorstroomprogramma's op het vmbo	21
4.2 Doorstroomprogramma's op de havo	23
4.3 Conclusie & discussie	24
Bijlage A Beschrijving steekproef	25
Bijlage B Vragenlijst leerlingenenquête.....	27
Bijlage C Analysetabellen.....	33

1 Inleiding

Welke drempels ervaren leerlingen bij de overgang tussen vmbo en havo? Wat doen scholen om die drempels te verlagen? En hoe goed werkt dat? Dit rapport beschrijft hoe scholen en leerlingen tegen deze programmatISCHE aansluiting aankijken.

1.1 Aanleiding

Niet elke leerling zit aan het begin van het voortgezet onderwijs op de juiste plaats. Daarom is het belangrijk dat opleidingen gestapeld kunnen worden of dat tussentijds doorstromen naar een hoger (of lager) opleidingsniveau mogelijk is. Eén van de stapelmogelijkheden is die van vmbo naar havo. De laatste jaren stroomt zo'n 15 procent van de gediplomeerden uit de gemengde en theoretische leerweg (gl/tl) van het vmbo door naar havo 4.¹

De programmatISCHE aansluiting tussen het vmbo gl/tl en havo 4 is niet optimaal. Of de leerling succesvol is op de havo, hangt mede af van of de leerling er in slaagt dit verschil te overbruggen. Het vraagt van de leerling een extra inspanning op de lesstof, op het grotere aantal vakken en om een nieuwe leerstijl en goede studievvaardigheden, want:

- Tussen vmbo en havo bestaat een forse curriculumkloof. Het onderwijsprogramma op het vmbo gl en tl is niet gericht op doorstroom naar havo. Bijvoorbeeld in een kernvak zoals wiskunde is de inhoud op het vmbo anders dan op de havo. Dit zorgt ervoor dat leerlingen die overstappen van vmbo naar havo extra wiskunde-onderdelen, zoals algebra, moeten inhalen op de havo.
- Leerlingen van het vmbo nemen zes vakken mee naar havo 4, terwijl zij op de havo in zeven vakken eindexamen moeten afleggen.
- De leerstof op de havo wordt sneller doorgenomen en de toetsen zijn abstracter.
- De leerling moet een andere leerstijl aannemen en meer zelfstandig plannen dan op het vmbo.

Er wordt op verschillende manieren naar gestreefd om de drempels tussen opleidingsniveaus te verlagen. Voor de doorstroom van vmbo naar de havo is er tussen 2012 en 2016 sprake geweest van een toelatingscode, om een goede en eerlijke overgang te waarborgen. De code bestond uit twee onderdelen: het (transparante) toelatingsbeleid, gebaseerd op regionale afspraken (met onder meer maximaal een 6,8 als eis voor het gemiddelde examencijfer) en de verbetering van de aansluiting tussen vmbo en havo.² In november 2016 is er vervolgens een motie aangenomen voor een doorstroomrecht naar de havo. Dit wettelijk doorstroomrecht geldt straks voor leerlingen van vmbo gl/tl die eindexamen hebben gedaan in een extra vak.³

¹ Zie Tabel 3.2f uit: Inspectie van het Onderwijs (2019). *De staat van het onderwijs 2019*.

² VO-raad (2012). *Toelatingscode overstap van vmbo naar havo*.

³ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2017). *Doorstroom vmbo-havo*. Brief van Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan Voorzitter Tweede Kamer, 11 januari 2017, referentienummer: 1121321.

Uit onderzoek van Oberon naar de toelatingscode vmbo-havo blijkt dat het grootste deel van de scholen ondersteuning biedt in de aansluiting tussen vmbo- en havo-scholen.⁴ De meeste vmbo-scholen hebben een aansluitingsprogramma, waarin zij vooral aandacht besteden aan zelfstandig leren en planningsvaardigheden en het voorbereiden op de overstap door middel van voorlichting en loopbaanoriëntatie. Een kleine groep scholen geeft in 2016 aan extra lessen aan te bieden, een individueel programma op te stellen en/of kansklassen dan wel zomerscholen te organiseren. Wat betreft voorlichting aan de leerlingen voeren de vmbo-scholen vooral activiteiten uit binnen de school, veelal niet in overleg met havo-scholen.

Doorstroomprogramma's Gelijke Kansen

In het kader van het Actieplan Gelijke Kansen is een subsidieregeling ontworpen voor het ontwikkelen van doorstroomprogramma's om een soepele overstap van het vmbo naar het vervolgonderwijs (havo of mbo) te bewerkstelligen.⁵ Deze doorstroomprogramma's mogen bestaan uit extra begeleiding en ondersteuning van leerlingen bij de overstap en/of onderwijstijdverlenging (onderwijs tijdens zomerperiode of andere tijdsinvesteringen). De doorstroomprogramma's moeten zich in ieder geval richten op één of meer van de volgende activiteiten, ter bevordering van het zelfvertrouwen en zelfstandigheid van de leerling of student:

- Het voorbereiden op de gevraagde werkhouding in het mbo of de havo, bijvoorbeeld door reflectie op de eigen rol en vaardigheden. Hierbij wordt de leerling ook begeleid bij het verbeteren van de studievaardigheden zoals de ontwikkeling van een eigen leerstrategie en het leren plannen en organiseren van de leeractiviteiten.
- Persoonlijke begeleiding en coaching rondom en tijdens de overgang.
- Het leren benutten van netwerken of hulpbronnen uit de omgeving.

Daarnaast kan er binnen het doorstroomprogramma aandacht worden besteed aan:

- Het inhoudelijk 'bijspijkeren' op onderdelen van een vak. Bijvoorbeeld op onderdelen van het vak wiskunde die in het vmbo niet zijn behandeld en in de havo wel aan bod komen of op specifieke taal-, lees- en/of rekenvaardigheden.
- De training en coaching van leraren, begeleiders, coaches, medeleerlingen of -studenten die verder in hun opleiding zijn en die als coach of begeleider worden ingezet.

De subsidieregeling is bedoeld voor doorstroomprogramma's voor leerlingen in het laatste leerjaar van het vmbo en het eerste leerjaar van het vervolgonderwijs. In principe komen alle vmbo-leerlingen die extra hulp nodig hebben in aanmerking voor de subsidie, maar het beleidskader richt zich in het bijzonder op vmbo-leerlingen in een kwetsbare positie. Hiermee worden leerlingen bedoeld die vanuit hun omgeving minder vanzelfsprekend hulpbronnen vanuit economisch, sociaal en cultureel perspectief tot hun beschikking hebben (gehad). Deze jongeren lopen bij alle overgangen een extra risico om hun mogelijkheden niet optimaal te benutten of zelfs uit te vallen uit het onderwijs zonder startkwalificatie. Met een doorstroomprogramma wordt hen een extra duwtje in de rug gegeven. Per vmbo-vestiging kan per leerling € 700 subsidie worden aangevraagd met een

⁴ Klein, de Jong, Exalto, & van der Linden (2016). *Monitor toelatingsbeleid vmbo-gt/hl-havo, derde meting*. In opdracht van VO-raad. Klein, de Jong, Exalto, & van der Linden (2016). *Toelatingscode vmbo-havo; peiling onder ouders en leerlingen*. In opdracht van Ministerie van OCW.

⁵ Staatscourant (2017), nr. 30745.

maximum van € 24.500, wat neerkomt op subsidie voor maximaal 35 leerlingen. De doorstroomprogramma's worden tot en met 2022 gemonitord en geëvalueerd door een consortium van onderzoeksinstituten.⁶

Curriculumherziening

Het voorliggende onderzoek sluit aan bij de monitor en evaluatie van de reeds lopende doorstroomprogramma's vmbo-havo en vergaart via die weg informatie over de programmatische aansluiting. De doelstelling van het ministerie van OCW is dat op termijn de lesstof en de examenprogramma's van het vmbo en de havo beter op elkaar aansluiten. Dit maakt onderdeel uit van de curriculumherziening in het funderend onderwijs. Totdat dat is gerealiseerd, worden scholen gestimuleerd om overstapprogramma's in te richten. Ook zal in de regelgeving worden vastgelegd dat bij overstap van het vmbo gl/tl naar de havo een extra vak op het vmbo moet worden afgerond om een wettelijk doorstroomrecht te verkrijgen.

1.2 Onderzoeksaanpak

Dit onderzoek brengt in kaart welke drempels leerlingen ervaren in de programmatische aansluiting bij de overstap van vmbo naar havo. In het bijzonder komt aan de orde hoe scholen deze drempels proberen te verlagen met de doorstroomprogramma's vmbo-havo in het kader van de subsidies Gelijke Kansen en in hoeverre deze aanpak succesvol is volgens de leerlingen die de overstap hebben gemaakt en volgens de scholen zelf.

Het onderzoek bestaat uit drie onderdelen:

1. een online enquête onder leerlingen;
2. een online enquête onder scholen;
3. casestudies bij een vijftal scholen.

Hieronder volgt een nadere toelichting.

Online enquête leerlingen

De basis van dit onderzoek wordt gevormd door een online enquête onder havo 4 leerlingen die zijn overgestapt na afronding van het vmbo. De enquêteperiode liep van februari tot april 2019. De volgende onderwerpen kwamen daarbij aan de orde:

- hoe de overstap verloopt;
- welke drempels de leerlingen bij hun overstap ervaren;
- de doorstroomprogramma's die hen zijn aangeboden;
- in hoeverre de doorstroomprogramma's de drempels hebben verlaagd;
- enkele achtergrondkenmerken om te achterhalen of de ervaren drempels hieraan te relateren zijn.

De complete vragenlijst is opgenomen in Bijlage B.

⁶ Het consortium bestaat uit KBA Nijmegen, Kohnstamm Instituut, Oberon en SEO Economisch Onderzoek. SEO en Oberon nemen het deelonderzoek naar de overgang van vmbo naar havo en mbo voor hun rekening.

De enquête is uitgezet bij de scholen die subsidie hebben gekregen om gelijke kansen te bevorderen.⁷ De contactpersonen van de doorstroomprogramma's is gevraagd een enquêtelink naar de desbetreffende leerlingen te sturen. Een dergelijke manier van bevragen heeft een tweetal voordelen. Ten eerste zorgt het voor een minimale belasting van de scholen. Het enige wat ze moesten doen is een mail sturen naar de juiste leerlingen en een reminder enkele weken later. Ten tweede voldoet deze manier van bevragen automatisch aan de AVG-richtlijnen. Bij de onderzoekers is immers niet bekend wie de enquête heeft ingevuld. Een nadeel van het sturen van een link ten opzichte van bijvoorbeeld klassikaal invullen is dat de responspercentages lager kunnen zijn, met onvoldoende responsaantallen tot gevolg. Dat was bij dit onderzoek niet het geval. Doordat de enquête bij een groot aantal (38) scholen is afgenomen, bleek het aantal respondenten ruim voldoende voor (deel)analyses. In totaal hebben 242 leerlingen de enquête (nagenoeg) helemaal ingevuld.⁸

Online enquêtes scholen

Om meer inzicht te krijgen in de doorstroomprogramma's die scholen aanbieden met behulp van de subsidieregeling Gelijke Kansen is een enquête verstuurd naar de contactpersoon van alle deelnemende scholen.⁹ De enquête over de overgang naar de havo is afgenomen tegen het eind van het schooljaar 2017-2018 en was opgebouwd uit vier onderdelen:

- de doelgroep van het doorstroomprogramma;
- de inhoud van het doorstroomprogramma (activiteiten, intensiteit en timing);
- de uitvoerders van het doorstroomprogramma;
- het doel van het doorstroomprogramma.

Er zijn 121 enquêtes verstuurd, waarvan er 97 zijn ingevuld. Daarmee is een respons gerealiseerd van 80 procent.

Casestudies scholen

Ten slotte zijn in het eerste kwartaal van 2019 vijf havo-scholen gesproken om voor deze cases een compleet beeld te krijgen van de programmatische aansluiting vmbo-havo. Ondanks deze beperkte selectie is zoveel mogelijk variatie aangebracht naar regio en type doorstroomprogramma. Bij de scholen vonden twee focusgesprekken plaats. In het ene gesprek werd de schoolkant belicht (schoolleiding, teamleiders, docenten en mentoren) en in het andere de kant van de leerlingen.¹⁰ In beide gesprekken is gevraagd welke drempels werden ervaren in de programmatische aansluiting tussen vmbo en havo, wat de school eraan doet om deze drempels te slechten en hoe succesvol dit is.

⁷ Zie Bijlage A voor een nadere omschrijving.

⁸ Van de 307 respondenten hebben er 242 de enquête (vrijwel) helemaal ingevuld. De analyses zijn op deze 242 respondenten gebaseerd. Gemiddeld hebben scholen voor circa 25 leerlingen subsidie aangevraagd. Op 38 scholen zijn dat er ongeveer $38 \times 25 = 950$. Die 242 (bruikbare) respondenten zijn dus ongeveer een kwart van de leerlingen voor wie subsidie is aangevraagd.

⁹ Deze enquête is afgenomen binnen het onderzoek naar de maatregelen in het kader van de Gelijke Kansen subsidies.

¹⁰ Bij één van de scholen konden de afgesproken gesprekken niet ter plekke doorgaan. Bij die school is telefonisch nadere informatie ingewonnen.

1.3 Opbouw van het rapport

De opbouw van de rest van dit rapport is als volgt. Hoofdstuk 2 beschrijft de door leerlingen ervaren drempels bij de overgang tussen vmbo en havo. Hoofdstuk 3 geeft vervolgens een overzicht van hoe scholen proberen om die drempels te verlagen middels de verschillende doorstroomprogramma's. Ten slotte gaat hoofdstuk 4 in op de ervaren invloed van deze programma's op het vergemakkelijken van de overgang. Omwille van de leesbaarheid van het rapport is ervoor gekozen om de nadere steekproefbeschrijving, de vragenlijst en de analysetabellen op te nemen in de bijlagen.

2 Drempels programmatische aansluiting

Overstappers ervaren de hoogste drempels bij de snelheid waarmee de lesstof wordt doorgenomen, de meer abstracte/theoretische manier van toetsen, het hogere niveau van - met name - wiskunde op de havo en het maken van een haalbare planning.

Er zijn verschillende redenen waarom leerlingen de route naar de havo via het vmbo afleggen. Desgevraagd geeft een kleine 40 procent van de (geënquêteerde) overstappers aan altijd naar de havo te hebben gewild/gekund, maar tijdelijk minder te hebben gepresteerd, de *tweedekansers*. Een derde geeft aan gaandeweg het vmbo te hebben ontdekt meer in zijn of haar mars te hebben, *laatbloeiers* dus. Een kleine 20 procent kan het best getypeerd worden als *parkeerders*. Zij kozen voor een overgang naar de havo, omdat ze nog niet wisten welke mbo-opleiding ze wilden gaan doen. De overige ruim 10 procent meldde zich in geen van deze omschrijvingen te herkennen.

Dit hoofdstuk beschrijft welke drempels de overstappers tegenkomen bij hun overgang naar de havo. Ook het verschil tussen tweedekansers, laatbloeiers en parkeerders komt daarbij aan de orde. De belangrijkste informatiebron is de enquête die is gehouden onder ruim 240 overstappers, verder ingekleurd door de interviews die bij de bezochte scholen zijn gehouden. Twee belangrijke nuanceringen zijn daarbij van belang. Ten eerste betreft het de informatie van leerlingen die de overstap hebben gemaakt en dus de eerste horde al genomen hebben. Zoals uit de interviews bleek zijn er ook leerlingen die de drempel van de overstap al van tevoren als te hoog inschatten en er daardoor niet aan beginnen. Ten tweede betreft het leerlingen die op scholen zitten die subsidies hebben gekregen voor doorstroomprogramma's. Met die middelen wordt eraan gewerkt om de overgang te vergemakkelijken. De in dit hoofdstuk genoemde drempels kunnen dus door degenen die er (uiteindelijk) niet voor kiezen om de havo te gaan doen als hoger worden ingeschat, evenals door overstappers op scholen die geen subsidie hebben gekregen.

2.1 Hoogste drempels

Vrijwel geen enkele leerling maakt fluitend de overstap van vmbo naar havo. Daarvoor zijn de verschillen te groot. Gevraagd naar in hoeverre leerlingen problemen ervaren met betrekking tot de snelheid waarmee de leerstof wordt doorgenomen, de manier van toetsen, de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken en de gevraagde studievoordigheden geeft meer dan de helft aan bij ten minste één van deze potentiële drempels veel of heel veel problemen te ervaren. Sterker nog: van de overstappers geeft slechts 11 procent weinig of heel weinig problemen te hebben met elk van deze elementen.

De hoogste drempel ervaren de overstappers bij de snelheid waarmee de lesstof wordt doorgenomen (zie Tabel 2.1). Ruim een derde geeft aan hier (heel) veel problemen mee te hebben. Bij de manier van toetsen en de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken is dat ongeveer een kwart. Daarbij valt op dat het deel dat juist (heel) weinig problemen ervaart met het laatstgenoemde element met een kwart relatief laag is. De eigen studievoordigheden worden als kleinste probleem ingeschat. Bijna de helft geeft zelfs aan hier (heel) weinig problemen mee te ervaren.

Tabel 2.1 De hoogste drempel ervaren de overstappers bij de snelheid waarmee de leerstof wordt doorgenomen

In hoeverre ervaar jij problemen met betrekking tot ...? (n=242)	(Heel) weinig	Niet weinig, niet veel	(Heel) veel
...de snelheid waarmee de leerstof wordt doorgenomen	33%	32%	35%
...de manier van toetsen	35%	40%	25%
...de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken	25%	53%	22%
...jouw studievoordigheden	47%	36%	17%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Om te achterhalen welke leerlingen nu juist (heel) veel of (heel) weinig problemen ervaren hebben, zijn de antwoorden gerelateerd aan een aantal achtergrondkenmerken, zoals geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, basisschooladvies en type leerling.¹¹ Daarbij is geen significant verband gevonden tussen bijna alle achtergrondkenmerken van leerlingen en de mate waarin zij problemen ervaren met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken, de snelheid waarmee de leerstof wordt doorgenomen, de manier van toetsen en hun studievoordigheden. Alleen leerlingen die kunnen worden getypeerd als ‘parkeerder’ ervaren significant meer problemen dan andere leerlingen met betrekking tot de snelheid waarmee de leerstof wordt doorgenomen en hun studievoordigheden. Wellicht omdat dit de leerlingen zijn die eigenlijk een mbo-opleiding hadden willen kiezen.

De bezochte havo-scholen bevestigen dit beeld. Zij geven aan dat leerlingen die onvoldoende gemotiveerd zijn, bijvoorbeeld omdat ze voor de havo kiezen omdat ze niet goed weten wat ze anders moeten doen, vaker uitvallen in vergelijking met gemotiveerde leerlingen. Volgens hen is motivatie het belangrijkste om de overstap te laten slagen. Specifiek noemt één van de scholen dat leerlingen die in december al weten dat ze het niet gaan halen op de havo een grote bron van zorg zijn. Deze leerlingen kunnen niet meer instromen in een mbo-opleiding, waardoor ze gaan spijbelen en geen moeite meer doen voor hun schoolwerk. De school geeft aan dat het zelfvertrouwen van deze leerlingen een grote deuk oploopt in deze periode en dat dit soms ook invloed heeft op de rest van de leerlingen in de klas.

2.2 Manier van toetsen

Leerlingen die (heel) veel problemen zeggen te hebben met de manier van toetsen, ervaren dat vaak doordat de manier van toetsen op de havo te abstract of theoretisch is en niet zozeer doordat het ze vaak niet lukt om de toetsen op de havo binnen de tijd af te krijgen (51 procent versus 15 procent); zie Tabel 2.2.

¹¹ De resultaten van de hiervoor uitgevoerde regressieanalyse zijn weergegeven in Tabel C.1 van Bijlage C.

Tabel 2.2 Als overstappers moeite hebben met de manier van toetsen, is dat vooral omdat ze die te abstract/theoretisch vinden

In hoeverre ervaar jij problemen met betrekking tot de manier van toetsen doordat ...? (n=61)	(Heel) weinig	Niet weinig, niet veel	(Heel) veel
...de manier van toetsen op de havo te abstract/theoretisch is	28%	21%	51%
...het je vaak niet lukt om de toetsen op de havo binnen de tijd af te krijgen	62%	23%	15%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Dat leerlingen moeite hebben met de manier van toetsen, komt volgens de bezochte havo-scholen enerzijds doordat de eindtermen vmbo en eindtermen havo niet goed op elkaar aansluiten. Anderzijds komt dit doordat leerlingen veel moeite ervaren met het type vraagstelling op de havo. Waar het in het vmbo met name om reproduceren gaat, wordt op de havo vaker het inzicht van leerlingen aangesproken. Zo is het vak geschiedenis volgens leerlingen van twee scholen lastig, omdat ze op de havo veel dieper op de stof in gaan en andere thema's behandelen. Daarnaast moeten leerlingen 'kenmerkende aspecten' beschrijven, dit hoefde op het vmbo niet. Leerlingen moeten hiervoor begrippen leren en dat koppelen aan historische bronnen en uitleggen waarom deze bronnen erbij horen. Daarnaast kan de terminologie verschillen en wordt op de havo meer van de leerlingen verwacht op het gebied van spelling. Zo noemen leerlingen dat er bij toetsen voor Nederlands veel strenger wordt gekeken naar spelfouten. *"Hier moet je het goede antwoord geven én de spelling moet kloppen. Anders krijg je alsnog geen punten voor een vraag"*. Verder geeft een school aan dat leerlingen soms moeite hebben met het geringe aantal toetsen waar het eindcijfer in de havo uit bestaat. Dit aantal ligt volgens deze school lager dan in het vmbo, waardoor toetsen in de havo relatief belangrijker zijn. Hier moeten leerlingen aan wennen.

2.3 Moeilijkheidsgraad vakken

Leerlingen die aangeven (heel) veel problemen te ervaren met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken, ervaren dat vooral voor het vak wiskunde (62 procent), gevolgd door economie (38 procent) en Engels, Duits, Frans of een andere vreemde taal (37 procent); zie Tabel 2.3. De reden hiervoor is veelal dat het niveau hoger ligt dan op het vmbo. Maar liefst 70 procent van degenen die problemen hebben met de moeilijkheidsgraad van sommige vakken geeft dit aan en vrijwel niemand (2 procent) heeft (heel) weinig problemen met dit aspect (zie Tabel 2.4). Ook het feit dat er andere onderwerpen aan bod komen dan op het vmbo geeft een aanzienlijk deel (heel) veel problemen (45 procent).

Tabel 2.3 Als overstappers moeite hebben met de moeilijkheidsgraad, is dat vooral bij wiskunde

Voor welke vakken in het bijzonder ervaar jij problemen met betrekking tot de moeilijkheidsgraad? (n=52)	Percentage
Wiskunde A, B, C of D	62%
Economie	38%
Engels, Duits, Frans of een andere vreemde taal	37%
Scheikunde	17%
Natuurkunde	12%
Biologie	10%
Anders, namelijk (Nederlands, geschiedenis en aardrijkskunde)	29%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Tabel 2.4 Als overstappers moeite hebben met de moeilijkheidsgraad, is dat vooral doordat het niveau hoger ligt dan op het vmbo

In hoeverre ervaar jij problemen met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken doordat ...? (n=53)	(Heel) weinig	Niet weinig, niet veel	(Heel) veel
...het niveau hoger ligt dan op het vmbo	2%	28%	70%
...er andere onderwerpen aan bod komen dan op het vmbo	19%	36%	45%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

De grootste knelpunten die de bezochte scholen noemen wat betreft de moeilijkheidsgraad van de vakken doen zich voor in de verschillen in het curriculum van vmbo en havo. Volgens scholen en leerlingen sluiten een aantal vakken goed op elkaar aan, zoals Engels of aardrijkskunde. Dat komt volgens leerlingen van een school doordat Engels op de havo veel lijkt om de manier waarop dit op het vmbo wordt gegeven, maar dan met wat moeilijkere woorden om te leren. *“Maar verder is het redelijke hetzelfde, dezelfde vraagstelling en stampen voor woordjestoetsen. En ook lees- en schrijftoetsen zijn redelijke hetzelfde”*. Het voordeel van aardrijkskunde is dat ieder hoofdstuk weer bij de basis begint. Het is wel veel leerstof, maar de leerlingen pikken dit gemakkelijk op.

Het grootste struikelvak is ook volgens de scholen en leerlingen wiskunde. Met betrekking tot wiskunde A vinden de leerlingen het lastig dat de opdrachten uit veel tekst bestaan. De leerlingen zijn het niet gewend zelf een opdracht te moeten halen uit de tekst alvorens het antwoord uit te gaan rekenen. Met wiskunde B ervaren de overstappers nog meer moeite. Vooral de andere manier van noteren van het antwoord en het vele gebruik van formules maakt het lastig voor de leerlingen. Zij hadden liever al eerder gehoord dat de manier van antwoorden anders is op de havo en daarvoor meer ondersteuning gekregen. Meer in het algemeen geven leerlingen aan dat hun vmbo-school niet altijd goed op de hoogte was van hoe de inhoud van de vakken verschilt tussen vmbo en havo. Eén van de scholen stelt dat het onderwijs op de havo zich doorontwikkelt, bijvoorbeeld door het aantal vakken waarin examen wordt afgenomen en de lesstof die moeilijker wordt, terwijl het vmbo stil blijft staan in de ontwikkeling. Hierdoor wordt de overstap van vmbo naar havo steeds groter.

2.4 Studievaardigheden

Leerlingen die aangeven (heel) veel problemen te hebben met betrekking tot hun studievoordigheden, ervaren dat het meest op het gebied van hoe ze een haalbare planning maken (57 procent); zie Tabel 2.5. Daarnaast geeft een deel van deze leerlingen aan problemen te ervaren met betrekking tot hoe ze het leren voor een toets moeten opbouwen (48 procent), hoe ze sneller de lesstof tot zich kunnen nemen en tegelijkertijd beter kunnen onthouden (45 procent) en hoe ze hun huiswerk het beste kunnen aanpakken (33 procent).

Tabel 2.5 Als overstappers problemen ervaren met hun studievoordigheden, is dat vooral bij plannen

In hoeverre ervaar jij problemen met betrekking tot ...? (n=42)	(Heel) weinig	Niet weinig, niet veel	(Heel) veel
...hoe je een haalbare planning maakt	10%	33%	57%
...hoe je het leren voor een toets moet opbouwen	14%	38%	48%
...hoe je sneller de lesstof tot je kunt nemen en tegelijkertijd beter kan onthouden	17%	38%	45%
...hoe je jouw huiswerk het beste kan aanpakken	24%	43%	33%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Ook leerlingen van drie bezochte scholen geven aan dat zij erg moeten wennen aan de zelfstandigheid die van hen verwacht wordt. Waar leerlingen op het vmbo wat meer bij de hand worden genomen, moeten ze het op de havo zelf doen. *“Op de mavo zeiden ze ‘op die datum moet je dat boekverslag inleveren’. Hier moet je aan het einde van het schooljaar een bepaald aantal boeken gelezen hebben en je kijkt maar hoe je dat doet. En aan het einde raak je dan soms helemaal in de knoei”*. Leerlingen van twee scholen noemen specifiek te moeten wennen aan het leren voor toetsen. Op het vmbo konden zij zonder te leren toetsen halen, nu moeten ze meer leren en meer van te voren plannen. Leerlingen die de enquête invulden geven in het bijzonder aan er moeite mee te hebben om hun aandacht bij het leren te houden. Ruim een derde geeft bij de stelling *‘Tijdens het leren voel ik mij snel verveld waardoor ik eerder stop met leren dan ik van plan was.’* aan, zich er (heel) veel in te herkennen.

2.5 Conclusie & discussie

De overstap van het vmbo naar de havo gaat niet van een leien dakje. Overstappers hebben de meeste moeite met de snelheid waarmee de lesstof wordt doorgenomen, de meer abstracte/theoretische manier van toetsen, het hogere niveau van - met name - wiskunde op de havo en het maken van een haalbare planning.¹² Slechts ongeveer 10 procent geeft aan (heel) weinig problemen te ervaren met elk van deze aspecten.

Twee bezochte scholen benadrukken dat leerlingen de overstap regelmatig onderschatten, met name de werklust en het inzicht dat nodig is op de havo. Volgens de scholen is het belangrijk om de leerlingen vooraf goed duidelijk te maken wat de overstap inhoudt. Voor de gesproken leerlingen komen deze waarschuwingen soms over als ontmoedigingen om naar havo door te stromen. De

¹² Zo blijkt ook uit de antwoorden op de open vraag wat leerlingen het lastigst vinden aan de havo ten opzichte van het vmbo.

leerlingen baseren dit op uitspraken van leraren als: *'Het is erg lastig op de havo hoor. Daar is alles anders.'* Of: *'Als je het niet zeker weet, kan je het beter niet doen.'* Hierdoor begonnen de leerlingen te twijfelen of zij het wel aankonden.

Ter nuancering: de drempels willen niet zeggen, dat de overstappers het slecht doen in de havo. In tegendeel, volgens twee derde verloopt de overstap (zeer) goed en volgens 80 procent is de aansluiting tussen de profielen goed. Ook de behaalde cijfers zijn volgens de overstappers in orde. 90 procent geeft aan, dat ze voor de meest vakken voldoende halen, van wie de helft zelfs doorgaans ruim voldoende tot goed. Mede daardoor zit het wel goed met het cognitief zelfvertrouwen van de leerlingen. Zo geeft twee derde aan, zich (heel) veel te herkennen in de stelling dat ze bijna alles kunnen op school, als ze maar blijven proberen. En nog geen 10 procent vindt dat de stelling (heel) weinig bij hem of haar past.

De meeste bezochte scholen geven zelfs aan dat de overgestapte leerlingen in sommige opzichten beter presteren dan de reguliere havo-leerlingen. Grotendeels ligt dit volgens hen aan de motivatie van deze leerlingen. De overstappers hebben de intrinsieke motivatie om de havo te halen, waar het voor veel reguliere havisten 'vanzelfsprekend' is om de havo te doen. Ook zijn ze een jaar ouder en hebben ze al een keer examen gedaan, wat hen helpt in het behalen van goede resultaten.

Bovendien betreft het leerlingen van wie het gemiddelde eindexamencijfer in het vmbo voldeed aan een minimumgrens. Onder de scholen leeft het idee dat zo'n richtlijn van belang is om de kansrijke leerlingen toe te laten. Wanneer leerlingen gemiddeld een 6,8 staan in vmbo, maken ze volgens de scholen een goede kans om te slagen in de havo, terwijl leerlingen die dit gemiddelde niet halen doorgaans meer moeite hebben. Een aantal scholen is dan ook niet blij met het aankomende automatische doorstroomrecht. In hun beleving is een minimaal cijfergemiddelde, samen met voldoende motivatie, een goede voorspeller voor een kansrijke overstap.

3 Inhoud doorstroomprogramma's

De meest voorkomende doorstroomprogramma's om de overstap vmbo-havo te vergemakkelijken zijn extra lessen om de vakinhoud bij te spijkeren en coaching/ mentoring. Deze activiteiten vinden zowel voor als na de overstap plaats. Ook een aparte klas met leerlingen die naar de havo willen komt relatief vaak voor.

Scholen kunnen de overstap naar de havo op verschillende manieren vergemakkelijken. Dit hoofdstuk zet de aangeboden doorstroomprogramma's op een rijtje. Twee bronnen liggen daaraan ten grondslag. Ten eerste is in een aanpalend onderzoek een enquête afgenomen onder scholen die afgelopen jaren gebruik mochten maken van de Gelijke Kansen subsidie.¹³ De onderwerpen die in de enquête zijn uitgevraagd hadden betrekking op de doelgroep, de inhoud, de uitvoerders en het doel van de doorstroomprogramma's. Om de scholen niet onnodig te belasten, is voor dit onderzoek niet opnieuw een enquête afgenomen, maar beschrijft dit rapport de uitkomsten van die eerder gehouden enquête. Ten tweede is in de enquête onder leerlingen gevraagd wat hun scholen hen hebben aangeboden om de overstap te vergemakkelijken. De aangeboden doorstroomprogramma's volgens scholen (eerste bron) en die volgens leerlingen (tweede bron) komen in respectievelijk Paragraaf 3.1 en Paragraaf 3.2 aan de orde.

3.1 Aangeboden doorstroomprogramma's

Doelgroep

De doelgroep van de doorstroomprogramma's vmbo-havo is op 84 procent van de scholen met Gelijke Kansen subsidies alle vmbo-leerlingen die naar de havo gaan. Op 25 procent van de scholen zijn de doorstroomprogramma's (deels) gericht op een specifieke groep vmbo-leerlingen die naar de havo gaan. Een deel van de scholen heeft dus zowel een programma voor de hele groep leerlingen die doorstroomt als voor een specifieke groep daarbinnen.

Tabel 3.1 zet de kenmerken van de doelgroep waar de doorstroomprogramma's zich op richten op een rijtje, indien ze niet voor alle havo-leerlingen bestemd zijn. Daarin valt het volgende op. De motivatie bij de doelgroep is volgens bijna alle scholen (92 procent) hoger dan of gelijk aan de motivatie van andere leerlingen die naar de havo gaan, terwijl de studievastigheden juist lager liggen (55 procent). Dit suggereert dat deze scholen zich vooral richten op gemotiveerde vmbo-leerlingen met een bepaalde achterstand. Op andere kenmerken verschillen de doelgroepleerlingen in mindere mate van de andere leerlingen die naar de havo gaan.

¹³ Van der Ploeg, De Graaf, Bremer, & Van den Berg (2018). *Doorstroomprogramma's vmbo-havo/ mbo: beschrijving van de eerste tranches*. In opdracht van het Ministerie van OCW.

Tabel 3.1 Als scholen zich in hun doorstroomprogramma's richten op doelgroep leerlingen, dan betreffen dit gemotiveerde vmbo-leerlingen met een bepaalde achterstand

Op welke kenmerken verschilt de doelgroep van de andere leerlingen die naar de havo gaan?	Hoger	Gelijk	Lager
Motivatie	46%	46%	8%
Stimulans vanuit huis	26%	53%	22%
Studieresultaten (behaalde cijfers)	21%	47%	32%
Studievaardigheden	17%	28%	55%
Zelfvertrouwen	15%	51%	34%
Beroepsbeeld	9%	68%	23%

Bron: Oberon & SEO Economisch Onderzoek (2018)

Inhoud

De gesubsidieerde doorstroomprogramma's betreffen in ongeveer twee derde (68 procent) van de gevallen een voortzetting, uitbreiding of verdieping van een bestaand initiatief van (ten minste een deel) van de betrokken partners (vmbo- en/of havo-school). Bij ongeveer een derde (32 procent) van de scholen gaat het dus om een volledig nieuw programma.

Tabel 3.2 geeft een overzicht van de doorstroomprogramma's die worden aangeboden. Het bijspijkeren van vakinhoud en coaching of mentoring wordt door het overgrote deel (respectievelijk 94 procent en 86 procent) van de scholen aangeboden binnen het gesubsidieerde doorstroomprogramma. Het betrekken van ouders of verzorgers, extra lessen ten aanzien van studievaardigheden en kennismaking met de havo wordt ook door een meerderheid van de scholen aangeboden (respectievelijk 70 procent, 68 procent en 61 procent). Huiswerkbegeleiding en een zomerprogramma komen aanzienlijk minder vaak voor (bijna 30 procent). Dit geldt nog sterker voor de mogelijkheid van het volgen van een extra vak, examentraining en een buddy of maatje (20 procent of minder).

Tabel 3.2 Scholen bieden in doorstroomprogramma's vooral het bijspijkeren van de vakinhoud en coaching of mentoring aan

Welke activiteiten worden voornamelijk aangeboden binnen het doorstroomprogramma vmbo-havo?	Percentage
Extra lessen of begeleiding gericht op het bijspijkeren van vakinhoud	94%
Coaching of mentoring	86%
Betrekken van ouders/verzorgers	70%
Extra lessen of begeleiding ten aanzien van studievaardigheden	68%
Kennismaking met de havo	61%
Huiswerkbegeleiding	29%
Zomerprogramma	27%
Extra vak	20%
Maatje/buddy	15%
Examentraining	12%

Bron: Oberon & SEO Economisch Onderzoek (2018)

Uitvoerders

In Tabel 3.3 is te zien dat, met uitzondering van examentraining en het volgen van een extra vak, de uitvoering van de programma's vaker wordt verzorgd door het personeel van de havo-school dan door het personeel van de vmbo-school. Daarnaast wordt de uitvoering van huiswerkbegeleiding en examentraining relatief vaak (ook) uitbesteed aan externe partijen.

Tabel 3.3 De uitvoering van de doorstroomprogramma's wordt vaker verzorgd door het havo-personeel dan door het vmbo-personeel

Wie verzorgen de activiteiten in het kader van de doorstroomprogramma's?	Personeel vmbo	Personeel havo	Externen
Extra vak	74%	32%	5%
Betrekken van ouders/verzorgers	71%	64%	14%
Examentraining	55%	18%	55%
Extra lessen of begeleiding ten aanzien van studievaardigheden	44%	53%	31%
Extra lessen of begeleiding gericht op het bijspijkeren van vakinhoud	43%	67%	23%
Coaching of mentoring	42%	64%	21%
Kennismaking met de havo	35%	90%	4%
Huiswerkbegeleiding	15%	30%	56%
Zomerprogramma	12%	72%	16%
Maatje/buddy	0%	100%	0%

Bron: Oberon & SEO Economisch Onderzoek (2018)

Tabel 3.4 Scholen besteden de meeste tijd aan doorstroomprogramma's die betrekking hebben op de inhoud van vakken

Wat is de intensiteit van de activiteiten (zowel in uren als frequentie)?	Uren	1 keer	2-5 keer	6-10 keer	11-15 keer	15+ keer
Extra vak	119	0%	11%	11%	6%	72%
Huiswerkbegeleiding	26	0%	8%	24%	28%	40%
Examentraining	26	0%	75%	0%	0%	25%
Extra lessen of begeleiding gericht op het bijspijkeren van vakinhoud	22	1%	26%	31%	19%	23%
Coaching of mentoring	16	0%	42%	30%	16%	13%
Extra lessen of begeleiding ten aanzien van studievaardigheden	16	0%	40%	28%	18%	13%
Zomerprogramma	16	5%	59%	32%	5%	0%
Kennismaking met de havo	6	43%	49%	6%	2%	0%
Maatje/buddy	6	8%	42%	33%	8%	8%
Betrekken van ouders/verzorgers	3	35%	64%	0%	0%	2%

Bron: Oberon & SEO Economisch Onderzoek (2018)

Tabel 3.4 toont dat de scholen gemiddeld de meeste tijd besteden aan programma's die betrekking hebben op de inhoud van vakken, zoals het geven van een extra vak, het aanbieden van huiswerkbegeleiding en examentraining, en het bijspijkeren van vakinhoud. Een verklaring hiervoor is dat een extra vak over een langere periode gevolgd wordt en ook huiswerkbegeleiding en het bijspijkeren van vakinhoud wekelijks kunnen terugkomen. Aan het betrekken van ouders of verzorgers, de kennismaking met de havo en een maatje of buddy wordt relatief de minste tijd besteed door de scholen die deze activiteiten aanbieden.

Tabel 3.5 geeft een overzicht van wanneer de verschillende doorstroomprogramma's plaatsvinden. Voor de programma's die het meest worden aangeboden (bijspijkeren vakinhoud en mentoring of coaching) geldt dat een substantieel deel al voor april in vmbo 4 worden aangeboden. In enkele gevallen begint het programma zelfs voordat een leerling in vmbo 4 zit. Ook het programma waar de meeste tijd aan wordt besteed (extra vak) begint op bijna 90 procent van de scholen voor april in vmbo 4. Met name het aanbieden van mentoring of coaching en extra lessen of begeleiding ten aanzien van studievoordigheden zijn programma's die vaak op de havo nog doorgaan. Huiswerkbegeleiding en een maatje of buddy vinden zelfs voor het grootste deel op de havo plaats.

Tabel 3.5 De doorstroomprogramma's die het meest worden aangeboden beginnen veelal (voor april) in vmbo4

Wat is de timing van de interventie: wanneer vinden de activiteiten plaats?	vóór vmbo 4	vmbo 4 vóór april	vmbo 4 vanaf april	van CE t/m vakantie	havo 4
Betrekken van ouders/verzorgers	31%	77%	17%	6%	29%
Extra vak	22%	89%	67%	17%	6%
Kennismaking met de havo	21%	70%	14%	14%	9%
Coaching of mentoring	19%	46%	24%	11%	67%
Huiswerkbegeleiding	12%	12%	8%	4%	85%
Extra lessen of begeleiding gericht op het bijspijkeren van vakinhoud	11%	37%	27%	34%	47%
Extra lessen of begeleiding ten aanzien van studievoordigheden	10%	40%	11%	13%	58%
Examentraining	10%	60%	60%	0%	10%
Zomerprogramma	0%	0%	8%	88%	12%
Maatje/buddy	0%	29%	7%	7%	86%

Bron: Oberon & SEO Economisch Onderzoek (2018)

Doelstelling

Het doel van de doorstroomprogramma's is bij de overgrote meerderheid (92 procent) van de scholen het verbeteren van studievoordigheden en/of het bijspijkeren van vakinhoud, zoals blijkt uit Tabel 3.6. Wat opvalt, is dat het aandeel scholen met specifieke programma's om studievoordigheden te verbeteren veel lager ligt dan het aandeel scholen dat dit als doel formuleert (68 procent versus 92 procent). Het verbeteren van studievoordigheden wordt vermoedelijk ook in andere programma's bijgebracht.

Tabel 3.6 Het doel van de doorstroomprogramma's is voor het overgrote deel van de scholen het verbeteren van studievoordigheden en/of het bijspijkeren van vakinhoud

Op welke aspecten bij leerlingen richt het doorstroomprogramma zich?	Percentage
Verbeteren van de studievoordigheden van leerlingen	92%
Bijspijkeren vakinhoud	92%
Kennismaken, voorbereiden op werkdruk, sfeer, verwachtingen op havo	71%
Verbeteren van het zelfvertrouwen van leerlingen	62%

Bron: Oberon & SEO Economisch Onderzoek (2018)

3.2 Gevolgde doorstroomprogramma's

Doorstroomprogramma's op het vmbo

Als scholen bepaalde doorstroomprogramma's aanbieden, hoeft dat nog niet te betekenen dat alle overstappers er gebruik van maken. Tabel 3.7 laat zien welk deel van de overstappers aangeeft dat de verschillende doorstroomprogramma's op het vmbo aan hem of haar zijn aangeboden. Het laagdrempelige gesprek met een mentor en/of decaan komt verreweg het meest voor. Een kleine 60 procent van de overstappers zegt dat hun vmbo-school dit aan hen heeft aangeboden. Een aparte klas met leerlingen die naar de havo willen is met een derde ook een relatief veel aangeboden activiteit om de overstap goed te laten verlopen, op de voet gevolgd door een extra examenvak (27 procent) en meeloopdagen op de havo (23 procent). Het extra examenvak betreft desgevraagd overigens het vaakst een vreemde taal of nask1/nask2, al komen ook biologie en economie regelmatig voor. 15 procent mocht een zomerprogramma volgen en 8 procent examentraining(en). Een kleine kwart geeft aan ook andere activiteiten te hebben gevolgd, waarbij met name wiskunde (bij)lessen veel genoemd worden.

Tabel 3.7 Een gesprek met een mentor en/of decaan komt op het vmbo het meeste voor

Wat heeft jouw (vorige) school op het vmbo aangeboden om jouw overstap van vmbo naar havo goed te laten verlopen? (n=237)	Percentage
Het voeren van gesprekken met een mentor en/of decaan	58%
Een aparte klas met leerlingen die naar de havo wilden	32%
Het volgen van een extra examenvak	27%
Kennismaking met de havo door middel van meeloopdag(en)	23%
Het volgen van een zomerprogramma	15%
Examentraining(en) ¹⁴	8%
Anders, namelijk (met name wiskunde (bij)lessen)	23%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Ook de bezochte scholen trachten de leerlingen op het vmbo door middel van een programma voor te bereiden op de overstap naar havo. Drie scholen bieden inhoudelijke ondersteuning op het vmbo aan, door middel van 'XL-lessen' (voorbereidingslessen voor een aantal vakken), een opstroommodule voor wiskunde, of door het meegeven van extra stof na het eindexamen vmbo. De leerlingen vinden deze inhoudelijke voorbereiding prettig. Zo kunnen ze alvast een beetje kennis maken met wat op havo van hen verwacht wordt. Bijvoorbeeld door middel van het maken van proeftoetsen of huiswerk op havo-niveau. Een knelpunt dat zich hierbij volgens de bezochte scholen voordoet, is dat voor leerlingen vaak, ondanks doorstroomambities, het vmbo-examen de hoogste prioriteit heeft. Hierdoor hebben of maken ze niet altijd tijd om zich bezig te houden met de overstap naar havo en de voorbereidende activiteiten die daarbij horen. Ook geeft één van de scholen aan dat zij het bijspijkerprogramma, dat ze na de examens aanboden, te hebben afgeschaft, omdat leerlingen na de examens geen motivatie hebben hieraan deel te nemen.

Een aantal bezochte scholen richt zich in het vmbo sterk op het bewust maken van de leerlingen wat de overstap naar havo inhoudt. Bijvoorbeeld door voorlichtingsdagen, gesprekken met mentoren hierover, door ouders voor te lichten, intakegesprekken en meeloopdagen. Hierbij is het volgens de scholen belangrijk om de leerlingen de verschillen duidelijk te maken tussen vmbo en havo,

¹⁴ In de vragenlijst was deze activiteit (onterecht) opgenomen in het rijtje, dat op de havo wordt aangeboden. In dit rapport staat 'examentraining(en)' wel op de goede plek.

en daarbij te benadrukken dat het een zware overstap betreft. Eén van de scholen geeft aan hier nadrukkelijk binnen LOB aandacht aan te schenken. De school bespreekt met leerlingen wat ze willen, waarom ze eventueel naar de havo willen en waarom dit wel of niet bij de leerling past. Tevens wordt hier de optie besproken om het hbo te bereiken via het mbo, in plaats van via de havo, wanneer dit beter bij een leerling past. Een andere school geeft een advies om wel of niet door te stromen naar de havo. Dit advies is niet bindend, maar zorgt er wel voor dat nogmaals benadrukt wordt dat de overstap zwaar is. Eén van de scholen begint zelfs al in vmbo 1 met het opzetten van een ‘havo-stroom’. In vmbo 2 en vmbo 3 werken de potentiële doorstromers in aparte klassen naar de overstap toe.

Overigens noemen meerdere bezochte scholen organisatorische knelpunten, waardoor ze niet de activiteiten kunnen aanbieden die ze graag zouden willen. Eén van de scholen geeft bijvoorbeeld aan dat het roostertechnisch en financieel niet mogelijk is om op het vmbo leerlingen in zeven vakken examen te laten doen. Dat leerlingen op deze school geen zeven vakken kunnen volgen, maakt de overstap van vmbo naar havo groter en daarmee moeilijker. Een andere school meldt dat het niet altijd lukt om begeleidingsuren voor leerlingen in de roosters in te plannen.

Doorstroomprogramma's op de havo

Een deel van de doorstroomprogramma's wordt aangeboden als de leerlingen de overstap al hebben gemaakt. Tabel 3.8 laat zien van welke activiteiten de overstappers in de havo gebruik hebben kunnen maken. Het volgen van lessen voor het inhoudelijk bijspijkeren van sommige vakken en coaching en begeleiding vanuit school komen met respectievelijk 36 procent en 33 procent het meest voor. Ook van het volgen van extra lessen voor het verbeteren van studievaardigheden en huiswerkbegeleiding wordt regelmatig gebruik gemaakt (een kleine 20 procent). Begeleiding van een maatje of buddy komt met 8 procent veel minder vaak voor.

Tabel 3.8 Extra lessen voor het vakinhoudelijk bijspijkeren en coaching en begeleiding vanuit school komen op de havo het meeste voor

Wat biedt jouw huidige school momenteel aan om jouw overstap van vmbo naar havo goed te laten verlopen? (n=230)	Percentage
Het volgen van lessen voor het vakinhoudelijk bijspijkeren van sommige vakken	36%
Coaching en begeleiding vanuit school (bijv. van een mentor en/of decaan)	33%
Het volgen van extra lessen voor het verbeteren van mijn studievaardigheden (bijv. zelfstandig plannen of huiswerk maken en leren)	19%
Huiswerkbegeleiding	18%
Begeleiding van een maatje of buddy	8%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

In welke mate en in welke vorm de bezochte scholen de doorstroom-leerlingen op de havo ondersteunen verschilt. Zo geeft één van de scholen aan dat motivatie en aandacht en het contact met leerlingen het belangrijkste zijn in de begeleiding vanuit school. Op deze school is daarom één van de docenten aangesteld als overstapbegeleider en is daarmee het aanspreekpunt van de leerlingen die de overstap maken. Deze docent maakt allereerst een overzicht van het dagelijks leven van de leerlingen en gaat vervolgens met hen bekijken hoe ze hun tijd beter kunnen indelen. Hierbij wordt aandacht besteed aan studievaardigheden (manier van leren) en planning. Eén van de andere scholen richt zich in de havo met name op extra inhoudelijke begeleiding tijdens keuze-uren van leerlingen. Tevens neemt deze school in havo 4 tot en met december geen schoolexamens af, om de leerlingen de tijd te gunnen om te wennen aan de havo.

Een knelpunt dat drie scholen noemen, is dat niet alle docenten met dezelfde blik naar de overstappers kijken. Op de scholen heerst het gevoel dat sommige docenten niet de juiste aandacht aan deze leerlingen besteden en hen soms het gevoel geven dat ze 'slechts' van het vmbo vandaan komen. Ook zijn docenten niet altijd op de hoogte van welke leerlingen zijn overgestapt, waardoor de begeleiding niet optimaal is. Mede doordat er weinig leraren zijn die lesgeven op het vmbo én de havo. Het zou ook volgens de gesproken leerlingen handig zijn als leraren weten wie er van het vmbo komt, zodat daar in ieder geval aan het begin rekening mee gehouden kan worden. Een aantal leerlingen opperde daarbij het idee dat bij alle eerste lessen een korte introductie van de leerlingen gevraagd zou kunnen worden.

3.3 Conclusie & discussie

Volgens zowel de scholen als de leerlingen komen extra lessen om de vakinhoud bij te spijkeren en coaching/mentoring het meest voor. Daarnaast geven relatief veel leerlingen aan (circa een derde), dat ze in een aparte klas mogen zitten met andere leerlingen die naar de havo willen. Het percentage leerlingen dat zegt een bepaalde activiteit aangeboden te krijgen ligt een stuk lager dan het percentage scholen dat aangeeft het aanbod in huis te hebben in het kader van Gelijke Kansen subsidies. De discrepantie kan onder meer komen doordat niet alle leerlingen van het aanbod gebruik maken. Ook is het mogelijk dat leerlingen het aanbod niet altijd als dusdanig herkennen en derhalve niet in de enquête aangeven als aanbod om de overstap te vergemakkelijken.

Het gros van de scholen richt de met de Gelijke Kansen subsidies gefinancierde doorstroomprogramma's op alle leerlingen die naar de havo gaan. Als ze wel met doelgroep leerlingen werken, dan betreffen dat doorgaans gemotiveerde vmbo-leerlingen met een bepaalde achterstand, bijvoorbeeld in studievoordigheden.

Het hoofddoel van de programma's is volgens bijna alle scholen: bijspijkeren vakinhoud en verbeteren studievoordigheden. Daarnaast richten volgens zo'n 70 procent van de scholen de activiteiten zich mede op 'kennismaken, voorbereiden op werkdruk, sfeer, verwachtingen op havo'. Hierbij is het volgens de scholen belangrijk om de leerlingen de verschillen duidelijk te maken tussen vmbo en havo, en daarbij te benadrukken dat het een zware overstap betreft. Deze activiteit vindt logischerwijs plaats op het vmbo, andere activiteiten veelal op het vmbo en de havo. Zo kunnen leerlingen zowel in het vmbo als in de havo inhoudelijk bijgespijkerd worden, wat in het vmbo soms lastig te combineren is met de eerste prioriteit aldaar: het examen. Ook kunnen leerlingen zowel in het vmbo als in de havo door de school worden begeleid. De gesproken leerlingen geven aan dit prettig te vinden. Het is handig als leraren weten wie er van het vmbo komen, zodat daar in ieder geval aan het begin rekening mee gehouden kan worden. Eén van de scholen heeft voor dit doel zelfs een speciale overstapbegeleider ingesteld.

Het volgen van een extra examenvak komt momenteel nog niet vaak voor. Een kwart van de leerlingen geeft aan, dat de school deze mogelijkheid aanbiedt. Overigens noemen meerdere bezochte scholen organisatorische knelpunten waardoor ze niet de activiteiten kunnen aanbieden die ze graag zouden willen.

4 Invloed doorstroomprogramma's

De doorstroomprogramma's op het vmbo die volgens de leerlingen het meest bijdragen aan een goede overstap naar de havo zijn het volgen van een extra examenvak, wiskunde bijlessen en examentrainingen. Na de overstap helpt de aandacht van de school of van een maatje/ buddy en het bijspijkeren van de vakinhoud het meest.

Scholen bieden doorstroomprogramma's aan (zie hoofdstuk 3) om de door leerlingen ervaren drempels te verlagen (zie hoofdstuk 2). In hoeverre zorgt dat aanbod ervoor dat de overstap soepeler verloopt? Die vraag kan op twee manieren worden beantwoord. Ten eerste is in de enquête onder leerlingen rechtstreeks gevraagd naar in hoeverre de door hen gevolgde doorstroomprogramma's ervoor hebben gezorgd dat hun overstap naar de havo is vergemakkelijkt. Ook bij de schoolbezoeken is hier informatie over ingewonnen. Ten tweede zijn de door de leerlingen gevolgde doorstroomprogramma's gerelateerd aan de problemen die ze ervaren met betrekking tot hun overstap.

Dit hoofdstuk geeft een beeld van de relatie tussen de hoogte van de drempels en de doorstroomprogramma's. Het is niet gebaseerd op een harde effectevaluatie, met een voor- en nameting en een experiment- en controlegroep. Het hoeft dan ook niet zo te zijn, dat als geen verband wordt gevonden tussen ervaren drempels en een doorstroomprogramma, het doorstroomprogramma zijn werk niet heeft gedaan. Wellicht zijn aan de voorkant alleen de leerlingen voor het specifieke doorstroomprogramma geselecteerd, voor wie de overstap (potentieel) moeizaam verloopt. Het doorstroomprogramma kan in dat geval de aanvankelijk hoge drempel hebben verlaagd tot dezelfde hoogte als bij andere leerlingen. Bij alleen de in dit onderzoek beschikbare nameting zie je vervolgens geen verschil tussen de ervaren problemen van de leerlingen die wel of niet het doorstroomprogramma hebben gevolgd, terwijl het doorstroomprogramma wel succesvol was.

Vanwege de combinatie van de rechtstreekse bevraging van leerlingen naar succesvolle programma's en het in verband brengen van de doorstroomprogramma's en de ervaren problemen bij de overstap wordt wel een indruk verkregen van de invloed van de gevolgde doorstroomprogramma's. Dit geldt zowel voor de doorstroomprogramma's op het vmbo (Paragraaf 4.1), als voor de doorstroomprogramma's op de havo (Paragraaf 4.2). Het aanpalende onderzoek naar de maatregelen in het kader van de Gelijke Kansen subsidies tracht de effecten harder te meten.

4.1 Doorstroomprogramma's op het vmbo

Tabel 4.1 geeft een overzicht van de mate waarin de verschillende doorstroomprogramma's die zijn aangeboden op het vmbo volgens de leerlingen ervoor hebben gezorgd dat hun overstap van vmbo naar havo goed verloopt. Wat opvalt is dat een aanzienlijk aandeel van de overstappers - een kwart tot ruim een derde - aangeeft dat de programma's die zij gevolgd hebben (heel) weinig hebben bijgedragen aan het goed laten verlopen van hun overstap naar de havo. Desondanks lijkt het volgen van een extra examenvak, examentraining(en) en wiskunde bijlessen voor ruim 40 procent tot bijna de helft van de deelnemende leerlingen (heel) veel bijgedragen te hebben aan het goed verlopen van hun overstap. Ook het volgen van een zomerprogramma, het voeren van gesprekken met

een mentor en/of decaan en een aparte klas met leerlingen die naar de havo wilden, lijkt voor bijna een derde van de leerlingen (heel) veel bijgedragen te hebben. Kennismaking met de havo door middel van meeloopdagen heeft voor ongeveer een kwart van de leerlingen (heel) veel bijgedragen aan een soepeler overstap. Dat betreft ook een relatief geringe tijdsinvestering.

Ook volgens de leerlingen op de bezochte scholen zijn het volgen van een extra vak en ondersteuning in de vorm van extra lessen of zomerscholen belangrijke succesfactoren in de voorbereiding op de overstap naar havo. Daarbij gaven ze aan, dat vroege voorlichting (vanaf jaar 2 of 3 op het vmbo) zeer welkom is. Het een en ander sluit aan op de literatuur. Daaruit blijkt dat zomerscholen of andere inhoudelijke bijspijkerprogramma's een vrij effectieve maatregel kunnen zijn om leerprestaties te verhogen en overgangen in het onderwijs te versoepelen.¹⁵

Tabel 4.1 Op het vmbo dragen volgens leerlingen vooral een extra examenvak, wiskunde bijlessen en examentrainingen (heel) veel bij aan het goed verlopen van hun overstap

In hoeverre heeft het onderstaande ervoor gezorgd dat jouw overstap van vmbo naar havo goed verloopt?	(Heel) weinig	Niet weinig, niet veel	(Heel) veel
Het volgen van een extra examenvak (n=66)	23%	30%	47%
Wiskunde bijlessen (n=21)	38%	19%	43%
Examentraining(en) (n=19)	11%	47%	42%
Het volgen van een zomerprogramma (n=37)	38%	27%	35%
Het voeren van gesprekken met een mentor en/of decaan (n=144)	27%	42%	31%
Een aparte klas met leerlingen die naar de havo wilden (n=79)	37%	32%	31%
Kennismaking met de havo door middel van meeloopdag(en) (n=58)	36%	40%	24%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Om te achterhalen wat de invloed van de verschillende doorstroomprogramma's op het vmbo is op de problemen die leerlingen ervaren met hun overstap, zijn deze aan elkaar gerelateerd door middel van het schatten van een regressiemodel. Uit de resultaten blijkt dat er voor de meeste doorstroomprogramma's geen significante relatie bestaat tussen het programma waaraan de leerling heeft deelgenomen en de mate waarin hij/zij problemen ervaart met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken, de snelheid waarmee de leerstof wordt doorgenomen, de manier van toetsen en hun studievoordigheden. Het volgen van wiskunde bijlessen en examentrainingen vormen een uitzondering.

Leerlingen die wiskunde bijlessen hebben gevolgd, ervaren minder problemen de snelheid van het doornemen van de lesstof. Ook hebben zij een groter cognitief zelfvertrouwen.¹⁶ Leerlingen die examentraining(en) hebben gehad, hebben naar eigen zeggen minder problemen met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken en hun studievoordigheden. Bovendien geven ze vaker aan dat hun overstap goed verloopt.

¹⁵ Zie ook Van der Ploeg, De Graaf, Bremer, & Van den Berg (2018). *Doorstroomprogramma's vmbo-havo/mbo: beschrijving van de eerste tranches*. In opdracht van het Ministerie van OCW.

¹⁶ Dit betreft een schaal die is geconstrueerd op basis van de gemiddelde score van zes items: 'Ik weet zeker dat dit jaar alles op school me wel zal lukken', 'Ik kan op school de zelfs de moeilijkste opdrachten maken als ik mijn best doe', 'Ik kan al mijn werk voor school goed maken als ik maar genoeg tijd heb', 'Ik kan bijna alles op school, als ik het maar blijf proberen', 'Ik kan ook moeilijke dingen op school wel leren' en 'Ik weet zeker dat op school zelfs de moeilijkste taken me wel lukken.'

4.2 Doorstroomprogramma's op de havo

Tabel 4.2 laat de mate zien waarin de verschillende doorstroomprogramma's die worden aangeboden op de havo volgens de leerlingen ervoor hebben gezorgd dat hun overstap van vmbo naar havo goed verloopt. De begeleiding door een maatje of buddy heeft voor bijna de helft van de leerlingen (heel) veel bijgedragen aan het goed verlopen van hun overstap. Ook de coaching en/of mentoring en het volgen van extra lessen voor het bijspijkeren van de vakinhoud heeft voor een aanzienlijk deel van de leerlingen (ruim een derde) er (heel) veel voor gezorgd dat hun overstap goed verliep. Dat geldt minder voor huiswerkbegeleiding en het volgen van extra lessen voor het verbeteren van studievastigheden. Volgens ongeveer een kwart van de leerlingen hebben deze doorstroomprogramma's (heel) veel bijgedragen aan een soepele overgang. Daarbij valt op, dat ruim 40 procent van de leerlingen aangeeft dat de huiswerkbegeleiding zelfs (heel) weinig bijdroeg.

Door de leerlingen op de bezochte scholen wordt de hulp van mentoren en begeleidingsuren onder leiding van leraren ook als positief ervaren. Daarbij benadrukken leerlingen van één school enthousiast te zijn over het flexrooster, dat ruimte geeft aan extra hulp bij vakken waar leerlingen behoefte aan hebben. Extra aandacht werkt mee aan het geven van een 'ik ben gezien-gevoel' van de leerlingen. Dit wordt bevestigd door de scholen zelf. Zo geeft een school met een speciaal aangestelde overstapbegeleider aan, dat leerlingen de hulp bij motivatie en planning als zeer positief ervaren. Ook het feit dat de leerlingen een warme band met deze docent opbouwen is volgens deze school een belangrijk aspect van een succesvolle overstap naar de havo. Ook een andere school stelt dat aandacht een belangrijke succesfactor is. Leerlingen moeten het gevoel krijgen dat het gewaardeerd wordt dat ze de overstap hebben durven maken en leraren moeten af en toe even met de leerlingen gaan zitten om te bespreken hoe het gaat. Daarnaast wordt aangegeven dat het contact met ouders belangrijk is, omdat zij een grote rol spelen in de keuzes en het succes van de leerling. Het een en ander komt overeen met de literatuur. Zo blijkt uit een meta-analyse van 55 evaluaties van mentoring-programma's van DuBois e.a. (2002), dat mentoring-programma's een positieve invloed hebben op het zowel het psychologisch welzijn als op de academische carrière van respondenten.¹⁷

Tabel 4.2 Op de havo dragen volgens leerlingen vooral begeleiding door een maatje of buddy (heel) veel bij aan het goed verlopen van hun overstap

In hoeverre heeft het onderstaande ervoor gezorgd dat jouw overstap van vmbo naar havo goed verloopt?	(Heel) weinig	Niet weinig, niet veel	(Heel) veel
Begeleiding van een maatje of buddy (n=19)	21%	32%	47%
Coaching en begeleiding vanuit school (bijv. van een mentor en/of decaan) (n=79)	25%	37%	38%
Het volgen van extra lessen voor het vakinhoudelijk bijspijkeren van sommige vakken (n=85)	14%	51%	35%
Huiswerkbegeleiding (n=43)	44%	28%	28%
Het volgen van extra lessen voor het verbeteren van mijn studievastigheden (bijv. zelfstandig plannen of huiswerk maken en leren) (n=45)	24%	53%	23%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

¹⁷ DuBois, D. L., Holloway, B. E., Valentine, J. C., & Cooper, H. (2002). Effectiveness of mentoring programs for youth: A meta-analytic review. *American journal of community psychology*, 30(2), 157-197.

Ook de verschillende doorstroomprogramma's op de havo zijn in een regressiemodel gerelateerd aan de problemen die leerlingen ervaren met hun overstap. Opnieuw blijkt dat er voor de meeste doorstroomprogramma's geen significante relatie te vinden is tussen de programma's en de ervaren problemen. Alleen leerlingen die extra lessen volg(d)en voor het bijspijkeren van de vakinhoud ervaren gemiddeld genomen minder problemen met betrekking tot hun studievaardigheden.

4.3 Conclusie & discussie

De beste voorbereiding op de overstap naar de havo is volgens de leerlingen het volgen van een extra examenvak, examentraining(en) en wiskunde bijlessen. Ruim 40 procent tot bijna de helft van de leerlingen geeft aan dat deze activiteiten (heel) veel hebben bijgedragen aan het goed verlopen van hun overstap. Leerlingen die wiskunde bijlessen hebben gevolgd, ervaren bovendien minder problemen met de snelheid van het doornemen van de lesstof en hebben een groter cognitief zelfvertrouwen. Leerlingen die examentraining(en) hebben gehad, hebben naar eigen zeggen minder problemen met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken en hun studievaardigheden en geven vaker aan dat hun overstap goed verloopt.

Volgens een aantal bezochte scholen is motivatie van leerlingen de belangrijkste eigenschap voor het maken van een succesvolle overstap. Door de leerlingen een doorstroomprogramma aan te bieden, wat inspanning en tijd van hen vraagt, laat je als school niet alleen zien wat er op de havo verwacht gaat worden, maar wordt er ook al een beroep gedaan op hun motivatie. Het doel van de doorstroomprogramma's is daarmee tweeledig. Ten eerste worden de leerlingen op deze manier goed voorbereid op de lesstof in de havo en ten tweede worden ze zich bewust van de grotere hoeveelheid stof die ze in de havo kunnen verwachten.

Op de havo zelf draagt volgens de leerlingen de begeleiding door een maatje of buddy het meeste bij aan een goede overstap. Volgens bijna de helft van de leerlingen heeft deze activiteit (heel) veel bijgedragen aan het goed verlopen van hun overstap. Ook de coaching en/of mentoring en het volgen van extra lessen voor het bijspijkeren van de vakinhoud heeft voor een aanzienlijk deel van de leerlingen (ruim een derde) er (heel) veel voor gezorgd dat hun overstap goed verliep. Leerlingen die extra lessen volg(d)en voor het bijspijkeren van de vakinhoud ervaren gemiddeld genomen ook minder problemen met betrekking tot hun studievaardigheden.

Bijlage A Beschrijving steekproef

De in dit onderzoek uitgezette enquêtes vonden plaats onder scholen die een subsidie hebben gekregen om gelijke kansen te bevorderen. In de subsidieregeling zijn in totaal vier aanvraagrondes (tranches) voorzien (aanvraag tot respectievelijk 1 juni 2017, 1 oktober 2017, 1 oktober 2018, 1 oktober 2019), waarvan ten tijde van het onderzoek de eerste drie al hebben plaatsgevonden. Scholen krijgen de subsidie voor twee opeenvolgende cohorten leerlingen. Tabel A.1 geeft weer welke tranches in welk jaar subsidie ontvangen.

Tabel A.1 Aanvraagronde subsidieregeling doorstroomprogramma's

Aanvraagronde	Cohort	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21	21/22
Tranche 1 (juni 2017)	1a	vmbo4	havo4				
	1b		vmbo4	havo4			
Tranche 2 (oktober 2017)	2a		vmbo4	havo4			
	2b			vmbo4	havo4		
Tranche 3 (oktober 2018)	3a			vmbo4	havo4		
	3b				vmbo4	havo4	
Tranche 4 (oktober 2019)	4a				vmbo4	havo4	
	4b					vmbo4	havo4

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

De gearceerde cellen (tranches 2b tot en met 4a) worden betrokken in de monitor en evaluatie van de 'Gelijke Kansen maatregelen'. Dat wil zeggen dat een deel van de scholen die subsidie krijgen in die tranches zijn benaderd voor een enquête onder de leerlingen die gebruik maken van de doorstroomprogramma's. Om dubbele belasting te voorkomen zijn deze scholen niet in dit onderzoek betrokken.

Dit onderzoek beperkt zich tot (een deel van) de scholen uit de eerste tranche. Dat zijn ook de meest geschikte scholen. Het doel is immers om te achterhalen hoe de overstap van leerlingen naar havo 4 verloopt. Bij scholen uit de eerste tranche heeft deze overstap al plaats gevonden. Het aantal scholen dat in de eerste tranche subsidie kreeg voor een doorstroomprogramma vmbo-havo was ook ruimschoots toereikend. Bij 83 scholen is de subsidie toegekend, een veel groter aantal dan in de tweede tranche (zie Tabel A.2).

Tabel A.2 Aantal wel en niet toegekende aanvragen in de eerste tranches

	Tranche 1 (juni 2017)			Tranche 2 (oktober 2017)		
	Toegekend	Afgewezen/ ingetrokken	Totaal	Toegekend	Uitgeloot/ ingetrokken	Totaal
Doorstroom vmbo-havo	83	11	94	47	124	171

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Tegen het einde van het schooljaar 2017/2018 is onder deze 83 scholen een enquête afgenomen om meer zicht te krijgen op de inhoud van hun doorstroomprogramma's. In totaal heeft ruim zestig scholen van de eerste tranche deze enquête ingevuld. Van deze scholen is de doelgroep, de inhoud, de uitvoerders en het doel van hun doorstroomprogramma bekend (zie Paragraaf 3.1).

Deze ruim zestig scholen zijn in november en december 2018 gebeld met twee verzoeken. Ten eerste of bij de in schooljaar 2018/2019 naar havo overgestapte leerlingen een online enquête afgenomen mocht worden. Dit is bij 38 scholen gebeurd, met in totaal 307 respondenten. Daarvan hadden er 242 de enquête (vrijwel) helemaal ingevuld. Hun antwoorden zijn gebruikt in de analyses. Let wel: dit betreft geen representatieve steekproef van alle leerlingen die plannen hebben om van het vmbo naar de havo over te stappen. Ten eerste betreft het de informatie van leerlingen die de overstap hebben gemaakt en dus de eerste horde al genomen hebben. Ten tweede zijn het leerlingen die op scholen zitten die subsidies hebben gekregen voor doorstroomprogramma's. Met die middelen wordt eraan gewerkt om de overgang te vergemakkelijken. De in dit rapport genoemde drempels kunnen dus door degenen die er (uiteindelijk) niet voor kiezen om de havo te gaan doen als hoger worden ingeschat, evenals door overstappers op scholen die geen subsidie hebben gekregen.

Ten tweede werd de scholen verzocht of op hun school twee focusgesprekken gehouden mochten worden voor nadere informatie over de overstap. Uit de scholen die hiertoe bereid waren, zijn er vijf geselecteerd, waarbij zoveel mogelijk variatie is aangebracht naar regio en type doorstroomprogramma's.

Bijlage B Vragenlijst leerlingenenquête

I. Achtergrondkenmerken leerling

1. In welke klas zit je **dit** schooljaar?
 - a. Havo 4
 - b. Anders
2. In welke klas zat je **vorig** schooljaar?
 - a. Vmbo 4 – theoretische leerweg (tl)
 - b. Vmbo 4 – gemengde leerweg (gl)
 - c. Anders
3. Wat is je geslacht?
 - a. Jongen
 - b. Meisje
 - c. Anders / wil ik niet zeggen
4. Wat is je geboortemaand?
 - a. Januari
 - b. Februari
 - c. Maart
 - d. April
 - e. Mei
 - f. Juni
 - g. Juli
 - h. Augustus
 - i. September
 - j. Oktober
 - k. November
 - l. December
5. Wat is je geboortejaar?
 - a. 1998
 - b. 1999
 - c. 2000
 - d. 2001
 - e. 2002
 - f. 2003
 - g. 2004
6. Welk eindadvies heb je op de basisschool gekregen? ***Vink twee antwoorden aan als je een combinatieadvies hebt gehad.***
 - a. Vmbo – basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-basis)

- b. Vmbo – kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-kader)
 - c. Vmbo – gemengde leerweg (vmbo-gl)
 - d. Vmbo – theoretische leerweg (vmbo-tl)
 - e. Havo
 - f. Vwo
 - g. Dat weet ik niet meer
7. In welke van de volgende omschrijvingen herken jij jezelf het best?
- a. Ik ben iemand die altijd al havo heeft gewild/gekund, maar tijdelijk minder presteerde
 - b. Ik ben op het vmbo begonnen en heb gaandeweg ontdekt dat ik meer in mijn mars heb
 - c. Ik wist nog niet welke mbo-opleiding ik wilde gaan doen, daarom volg ik nu de havo
 - d. Ik herken mij in geen van de drie bovenstaande omschrijvingen
8. Volg je de havo op dezelfde school en locatie als waar je vmbo deed?
- a. Ja
 - b. Nee, ik volgde het vmbo op een **andere locatie** van dezelfde school
 - c. Nee, ik volgde het vmbo op een **andere school**
9. Wat is de reden dat je vmbo volgde op een andere locatie? (indien vraag 8 = b)
- a. Op de locatie waar ik het vmbo volgde kan je geen havo volgen
 - b. Ik voelde me niet (meer) prettig op de locatie waar ik het vmbo volgde
 - c. Dit hebben mijn ouders voor mij besloten
 - d. Anders, namelijk (...)
10. Wat is de reden dat je het vmbo volgde op een andere school? (indien vraag 8 = c)
- a. Op de school waar ik het vmbo volgde kan je geen havo volgen
 - b. Ik voelde me niet (meer) prettig op de school waar ik het vmbo volgde
 - c. Dit hebben mijn ouders voor mij besloten
 - d. Anders, namelijk (...)
11. Welk profiel had je vorig jaar op het vmbo? (indien vraag 2 = a)
- a. Techniek
 - b. Zorg & Welzijn
 - c. Economie
 - d. Landbouw
12. Welk profiel had je vorig jaar op het vmbo? (indien vraag 2 = b)
- a. Bouwen, Wonen & Interieur (BWI)
 - b. Produceren, Installeren & Energie (PIE)
 - c. Mobiliteit & Transport (M&T)
 - d. Media, Vormgeving & ICT (MVI)
 - e. Maritiem & Techniek (MaT)
 - f. Zorg & Welzijn (Z&W)
 - g. Economie & Ondernemen (E&O)
 - h. Horeca, Bakkerij & Recreatie (HBR)
 - i. Groen

- j. Dienstverlening & Producten (D&P)
- k. Anders, namelijk (...)

13. Welk profiel heb je nu op de havo?

- a. Natuur & Gezondheid
- b. Natuur & Techniek
- c. Economie & Maatschappij
- d. Cultuur & Maatschappij

II. Overstap van vmbo naar havo

14. Beantwoord de volgende vragen: (1: Zeer slecht, 2: Slecht, 3: Niet slecht, niet goed, 4: Goed, 5: Zeer goed)

- a. Hoe verloopt jouw overstap van vmbo naar havo tot nu toe?
- b. Hoe sluit jouw havo-profiel aan bij jouw vmbo-profiel?

15. Hoe zijn jouw huidige cijfers op de havo?

- a. Mijn cijfers zijn voor de meeste vakken onvoldoende (lager dan een 5,5)
- b. Mijn cijfers zijn voor de meeste vakken voldoende (tussen 5,5 en 6,5)
- c. Mijn cijfers zijn voor de meeste vakken ruim voldoende tot goed (tussen 6,5 en 10)

16. Wat vind je het lastigst aan de havo ten opzichte van het vmbo?

17. In hoeverre ervaar jij problemen met betrekking tot ...? (1: Heel weinig, 2: Weinig, 3: Niet weinig, niet veel, 4: Veel, 5: Heel veel)

- a. ...de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken
- b. ...de snelheid waarmee de leerstof wordt doorgenomen
- c. ...de manier van toetsen
- d. ...jouw studievaardigheden (bijv. zelfstandig plannen of huiswerk maken en leren)

18. Voor welke vakken in het bijzonder ervaar jij problemen met betrekking tot de moeilijkheidsgraad? **Vink deze vakken aan.**

- a. Economie
- b. Wiskunde A, B, C of D
- c. Biologie
- d. Natuurkunde
- e. Scheikunde
- f. Engels, Duits, Frans of een andere vreemde taal
- g. Anders, namelijk (...)

19. In hoeverre ervaar jij problemen met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van (sommige) vakken doordat ...? (1: Heel weinig, 2: Weinig, 3: Niet weinig, niet veel, 4: Veel, 5: Heel veel) (indien vraag 17a = 4 of 5)
- ...er andere onderwerpen aan bod komen dan op het vmbo
 - ...het niveau hoger ligt dan op het vmbo
20. In hoeverre ervaar jij problemen met betrekking tot de manier van toetsen doordat ...? (1: Heel weinig, 2: Weinig, 3: Niet weinig, niet veel, 4: Veel, 5: Heel veel) (indien vraag 17c = 4 of 5)
- ...de manier van toetsen op de havo te abstract/theoretisch is
 - ...het je vaak niet lukt om de toetsen op de havo binnen de tijd af te krijgen
21. In hoeverre ervaar jij problemen met betrekking tot ...? (1: Heel weinig, 2: Weinig, 3: Niet weinig, niet veel, 4: Veel, 5: Heel veel) (indien vraag 17d = 4 of 5)
- ...hoe je een haalbare planning maakt
 - ...hoe je jouw huiswerk het beste kan aanpakken
 - ...hoe je het leren voor een toets moet opbouwen
 - ...hoe je sneller de lesstof tot je kunt nemen en tegelijkertijd beter kan onthouden

III. Doorstroomprogramma's vmbo-havo

22. Wat heeft jouw **vorige** school op het vmbo aangeboden om jouw overstap van vmbo naar havo goed te laten verlopen? *Meerdere antwoorden mogelijk.*
- Kennismaking met de havo door middel van meeloopdag(en)
 - Een aparte klas met leerlingen die naar de havo wilden
 - Het volgen van een extra examenvak
 - Het volgen van een zomerprogramma
 - Het voeren van gesprekken met een mentor en/of decaan
 - Anders, namelijk (...)
23. Welk **extra** examenvak heb je gevolgd op het vmbo? (indien vraag 22 = c)
- Economie
 - Wiskunde A, B, C of D
 - Biologie
 - Natuurkunde
 - Scheikunde
 - Engels, Duits, Frans of een andere vreemde taal
 - Anders, namelijk (...)
24. Ben je voor het extra examenvak geslaagd? (indien vraag 22 = c)
- Ja
 - Nee
25. Wat biedt jouw **huidige** school momenteel aan om jouw overstap van vmbo naar havo goed te laten verlopen? *Meerdere antwoorden mogelijk.*
- Het volgen van lessen voor het vakinhoudelijk bijspijkeren van sommige vakken

- b. Het volgen van extra lessen voor het verbeteren van mijn studievoordigheden (bijv. zelfstandig plannen of huiswerk maken en leren)
 - c. Huiswerkbegeleiding
 - d. Examentraining(en)
 - e. Coaching en begeleiding vanuit school (bijv. van een mentor en/of decaan)
 - f. Begeleiding van een maatje of buddy
 - g. Anders, namelijk (...)
26. In hoeverre heeft het onderstaande ervoor gezorgd dat jouw overstap van vmbo naar havo goed verloopt? (1: Heel weinig, 2: Weinig, 3: Niet weinig, niet veel, 4: Veel, 5: Heel veel)
- a. Kennismaking met de havo door middel van meeloopdag(en) (indien vraag 22 = a)
 - b. Een aparte klas met leerlingen die naar de havo wilden (indien vraag 22 = b)
 - c. Het volgen van een extra examenvak (indien vraag 22 = c)
 - d. Het volgen van een zomerprogramma (indien vraag 22 = d)
 - e. Het voeren van gesprekken met een mentor en/of decaan (indien vraag 22 = e)
 - f. Anders, namelijk (...)(indien vraag 22 = f)
27. In hoeverre heeft het onderstaande ervoor gezorgd dat jouw overstap van vmbo naar havo goed verloopt? (1: Heel weinig, 2: Weinig, 3: Niet weinig, niet veel, 4: Veel, 5: Heel veel)
- a. Het volgen van lessen voor het vakinhoudelijk bijspijkeren van sommige vakken (indien vraag 25 = a)
 - b. Het volgen van extra lessen voor het verbeteren van mijn studievoordigheden (bijv. zelfstandig plannen of huiswerk maken en leren) (indien vraag 25 = b)
 - c. Huiswerkbegeleiding (indien vraag 25 = c)
 - d. Examentraining(en) (indien vraag 25 = d)
 - e. Coaching en begeleiding vanuit school (bijv. van een mentor en/of decaan) (indien vraag 25 = e)
 - f. Begeleiding van een maatje of buddy (indien vraag 25 = f)
 - g. Anders, namelijk (...)(indien vraag 25 = g)

IV. Verbeteringen

28. Wat hadden jouw **vmbo-school** of jouw **vmbo-docenten** nog meer kunnen doen om jouw overstap van vmbo naar havo goed te laten verlopen?

29. Wat kunnen jouw **havo-school** of jouw **havo-docenten** nog meer doen om jouw overstap van vmbo naar havo goed te laten verlopen?

V. Extra achtergrondkenmerken

30. In hoeverre zijn de volgende stellingen op jou van toepassing? (1: Heel weinig, 2: Weinig, 3: Niet weinig, niet veel, 4: Veel, 5: Heel veel)
- Tijdens het leren voel ik mij snel vervuild waardoor ik eerder stop met leren dan ik van plan was
 - Ik let altijd goed op tijdens de les, zelfs als ik het niet interessant vind
 - Als de leerstof moeilijk is dan geef ik gemakkelijk op of bestudeer/leer ik alleen de makkelijke onderwerpen
 - Zelfs als de leerstof saai en niet interessant is slaag ik erin om door te leren totdat ik klaar ben
 - Ik weet zeker dat dit jaar alles op school me wel zal lukken
 - Ik kan op school zelfs de moeilijkste opdrachten maken als ik mijn best doe
 - Ik kan al mijn werk voor school goed maken als ik maar genoeg tijd heb
 - Ik kan bijna alles op school, als ik het maar blijf proberen
 - Ik kan ook moeilijke dingen op school wel leren
 - Ik weet zeker dat op school zelfs de moeilijkste taken me wel lukken

31. Waar ben jij en waar zijn je ouders geboren? *In elke kolom één hokje aanvinken.*

	Ikzelf	Moeder	Vader
a. Nederland			
b. Suriname			
c. Antillen/Aruba			
d. Marokko			
e. Turkije			
f. Afghanistan			
g. Irak			
h. Syrië			
i. Eritrea			
j. Ander Westers land			
k. Ander niet-Westers land			

VI. Opmerkingen

32. Wil je nog iets kwijt over jouw overstap van vmbo naar havo?

33. Vul hieronder je e-mailadres in als je alle antwoorden hebt ingevuld en in aanmerking wilt komen voor een Bol.com bon. We gebruiken jouw e-mailadres alleen als jou een Bol.com bon is toegewezen.

Bijlage C Analysetabellen

Tabel C.1 Relatie tussen ervaren problemen en achtergrondkenmerken

	Moeilijkheidsgraad vakken	Snelheid doornemen lesstof	Manier van toetsen	Studievaardigheden
Geslacht (ref. jongen)				
meisje	0.15 (0.13)	0.20 (0.15)	0.27 (0.14)	0.08 (0.15)
Leeftijd^a (ref. 16 jaar)				
17 jaar	-0.01 (0.12)	0.04 (0.15)	-0.05 (0.14)	-0.19 (0.14)
18 jaar	-0.05 (0.34)	0.04 (0.34)	0.32 (0.39)	0.12 (0.29)
Migratieachtergrond (ref. geen)				
zelf geboren/min. één ouder uit niet-Westers land	-0.20 (0.15)	-0.13 (0.29)	-0.04 (0.16)	-0.21 (0.18)
Basisschooladvies (ref. < vmbo-tl)				
vmbo-tl	-0.10 (0.14)	-0.12 (0.21)	-0.03 (0.18)	0.21 (0.18)
≥ vmbo-tl/havo	-0.16 (0.18)	-0.20 (0.23)	-0.03 (0.20)	0.19 (0.19)
Type leerling (ref. tweede kansers)				
laatbloeiërs	-0.10 (0.14)	-0.15 (0.19)	-0.32 (0.18)	-0.04 (0.17)
parkeerders	0.13 (0.20)	0.40* (0.18)	0.06 (0.18)	0.59** (0.21)
geen van bovenstaande types	-0.14 (0.18)	0.10 (0.23)	0.26 (0.18)	0.05 (0.23)
School (ref. zelfde locatie en school)				
andere locatie, zelfde school	0.02 (0.14)	-0.16 (0.17)	-0.12 (0.16)	-0.20 (0.17)
andere school	-0.08 (0.20)	0.01 (0.25)	-0.04 (0.20)	-0.41 (0.23)
Doorstroom vmbo-havo (ref. van Zorg & Welzijn naar Maatschappij)				
van Zorg & Welzijn naar Natuur	-0.02 (0.21)	-0.15 (0.30)	-0.47 (0.25)	0.11 (0.31)
van Techniek naar Natuur/Maatschappij	0.27 (0.20)	0.16 (0.27)	0.15 (0.25)	0.20 (0.31)
van Economie & Landbouw naar Natuur/Maatschappij	0.03 (0.17)	-0.15 (0.23)	-0.18 (0.21)	0.15 (0.28)
van vmbo-gl profiel naar Natuur/Maatschappij	0.23 (0.41)	-0.06 (0.47)	0.59 (0.39)	-0.06 (0.47)
Constante	2.92** (0.23)	3.03** (0.31)	2.92** (0.28)	2.42** (0.33)
N	226	226	226	226

^a Betreft leeftijd per 1 april 2019

* significantieniveau van 5 procent (p<0,05)

** significantieniveau van 1 procent (p<0,01)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Tabel C.2 Relatie tussen doorstroomprogramma's op het vmbo en ervaren problemen met betrekking tot overstap van vmbo naar havo

	Moeilijkheids- graad vakken	Snelheid door- nemen lesstof	Manier van toet- sen	Studievaardighe- den
Kennismaking havo	-0.20 (0.13)	-0.30 (0.17)	-0.16 (0.16)	-0.08 (0.15)
Havo-klas	-0.03 (0.11)	0.10 (0.16)	0.17 (0.14)	0.14 (0.15)
Extra examenvak	0.11 (0.13)	0.22 (0.17)	0.24 (0.15)	0.10 (0.16)
Zomerprogramma	-0.16 (0.14)	0.13 (0.21)	0.10 (0.16)	-0.08 (0.21)
Gesprekken mentor/decaan	-0.15 (0.12)	-0.15 (0.15)	-0.06 (0.13)	0.04 (0.14)
Wiskunde bijlessen	-0.37 (0.26)	-0.75** (0.26)	-0.44 (0.31)	0.08 (0.29)
Constante	3.14** (0.25)	3.24** (0.33)	3.01** (0.31)	2.42** (0.39)
Achtergrondkenmerken ^a	X	X	X	X
N	226	226	226	226

^a De achtergrondkenmerken bevatten geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, basisschooladvies, type leerling, school/locatie, vmbo-profiel en havo-profiel.

* significantieniveau van 5 procent ($p < 0,05$)

** significantieniveau van 1 procent ($p < 0,01$)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Tabel C.3 Relatie tussen doorstroomprogramma's op het vmbo en cognitief zelfvertrouwen/effort regulation¹⁸

	Cognitief zelfvertrouwen	Effort regulation
Kennismaking havo	0.05 (0.10)	0.13 (0.12)
Havo-klas	0.11 (0.10)	-0.03 (0.12)
Extra examenvak	0.06 (0.11)	-0.13 (0.13)
Zomerprogramma	0.01 (0.12)	0.07 (0.13)
Gesprekken mentor/decaan	0.05 (0.09)	0.16 (0.10)
Wiskunde bijlessen	0.40** (0.14)	0.15 (0.20)
Constante	3.95** (0.23)	2.92** (0.26)
Achtergrondkenmerken ^a	X	X
N	224	224
alfa (items in schaal)	0,85 (6)	0,69 (4)

^a De achtergrondkenmerken bevatten geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, basisschooladvies, type leerling, school/locatie, vmbo-profiel en havo-profiel.

* significantieniveau van 5 procent ($p < 0,05$)

** significantieniveau van 1 procent ($p < 0,01$)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

¹⁸ Dit betreft het vermogen van leerlingen om zich in te spannen, zelfs als de lesstof gemakkelijk of saai is. Deze schaal is geconstrueerd op basis van de gemiddelde (soms omgerekende) score van vier items: 'Tijdens het leren voel ik mij snel verveld waardoor ik eerder stop met leren dan ik van plan was', 'Ik let altijd goed op tijdens de les, zelfs als ik het niet interessant vind', 'Als de leerstof moeilijk is dan geef ik gemakkelijk op of bestudeer/leer ik alleen de makkelijke onderwerpen' en 'Zelfs als de leerstof saai en niet interessant is slaag ik erin om door te leren totdat ik klaar ben'.

Tabel C.4 Relatie tussen doorstroomprogramma's op de havo en ervaren problemen met betrekking tot overstap van vmbo naar havo

	Moeilijkheids- graad vakken	Snelheid door- nemen lesstof	Manier van toet- sen	Studievaardig- heden
Extra lessen bijspijkeren vakinhoud	-0.26 (0.13)	-0.03 (0.17)	-0.22 (0.15)	-0.39** (0.14)
Extra lessen verbeteren studievaardigheden	0.05 (0.15)	0.02 (0.19)	-0.18 (0.17)	-0.13 (0.17)
Huiswerkbegeleiding	0.02 (0.18)	0.02 (0.21)	0.01 (0.21)	0.32 (0.22)
Examentraining	-0.40* (0.17)	-0.48 (0.28)	-0.30 (0.26)	-0.64* (0.27)
Coaching of mentoring	-0.02 (0.13)	0.10 (0.18)	0.07 (0.15)	-0.12 (0.15)
Maatje/buddy	-0.28 (0.22)	0.06 (0.32)	0.17 (0.29)	-0.29 (0.23)
Constante	3.14** (0.28)	3.12** (0.37)	3.10** (0.36)	2.78** (0.37)
Achtergrondkenmerken ^a	X	X	X	X
N	226	226	226	226

^a De achtergrondkenmerken bevatten geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, basisschooladvies en type leerling.

* significantieniveau van 5 procent ($p < 0,05$)

** significantieniveau van 1 procent ($p < 0,01$)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

Tabel C.5 Relatie tussen doorstroomprogramma's op de havo en goed verloop overstap/cijfers op de havo

	Goed verloop overstap	Cijfers op de havo ¹⁹
Extra lessen bijspijkeren vakinhoud	0.09 (0.14)	0.52 (0.33)
Extra lessen verbeteren studievaardigheden	-0.05 (0.17)	-0.22 (0.42)
Huiswerkbegeleiding	-0.09 (0.19)	-0.08 (0.43)
Examentraining	0.51** (0.19)	0.64 (0.47)
Coaching of mentoring	0.10 (0.15)	0.03 (0.35)
Maatje/buddy	0.12 (0.18)	0.46 (0.62)
Constante	3.42 (0.30)	-1.46 (0.78) 1.21 (0.75)
Achtergrondkenmerken ^a	X	X
N	226	226

^a De achtergrondkenmerken bevatten geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, basisschooladvies, type leerling, school/locatie, vmbo-profiel en havo-profiel.

* significantieniveau van 5 procent ($p < 0,05$)

** significantieniveau van 1 procent ($p < 0,01$)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2019)

¹⁹ In tegenstelling tot andere analyses (OLS) betreft dit een ordered logit.

seo economisch onderzoek

Roetersstraat 29 . 1018 WB Amsterdam . T (+31) 20 525 16 30 . F (+31) 20 525 16 86 . www.seo.nl